

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра екології та неоекології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Микола АЗАРЕНКОВ

2020 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Політика та менеджмент в охороні довкілля

рівень вищої освіти	<u>третій / аспірантський</u>
галузь знань	<u>10 Природничі науки</u>
освітня програма	<u>103 "Науки про Землю"</u>
спеціалізація	<u>Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів</u>
вид дисципліни	<u>за вибором</u>
факультет	<u>навчально-науковий інститут екології</u>

2020 / 2021 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою навчально-наукового інституту екології

“ 31” серпня 2020 року, протокол № 10

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Гриценко А.В. – д-р. геогр. н., проф., професор кафедри екології та неоекології навчально-наукового інституту екології, директор науково-дослідної установи «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем»;
Тітенко Г.В. – канд. геогр. наук, доц., директор навчально-наукового інституту екології.

Програму схвалено на засіданні кафедри екології та неоекології

Протокол від 31 серпня 2020 року № 14

Зав. кафедри екології та неоекології

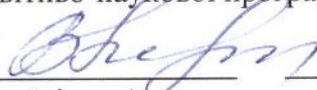

(підпис)

Віталій МЕДВЕДЄВ

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми 103 «Науки про Землю»
(рівень PhD)

(підпис)

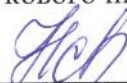
Віліна ПЕРЕСАДЬКО

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією навчально-наукового інституту екології

Протокол від “31 ” серпня 2020 року № 10

Голова науково-методичної комісії навчально-наукового інституту екології

(підпис)

Надія МАКСИМЕНКО

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки

Третього (освітньо-наукового)
(назва рівня вищої освіти)

спеціальності 103 Науки про Землю

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля»: формування у здобувачів освіти за третім (освітньо-науковим рівнем) спеціальних (фахових) компетентностей з політики та менеджменту в охороні довкілля для застосування в професійній діяльності для вирішення комплексних проблем в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності за спеціальністю «Науки про Землю», здатності до самостійної діяльності в умовах вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Сформувати фундаментальні теоретичні знання та практичні компетентності в галузі екологічної політики та екологічного менеджменту; сформувати здатність розробляти екологічну політику для об'єктів (територій) та підтримувати програми екологічного менеджменту задля мінімізації несприятливого впливу на довкілля; сформувати здатність адміністрування та моніторингу екологічної політики через системи екологічного менеджменту; сформувати здатність до критичного осмислення та оцінювання інформації про вплив різних об'єктів на довкілля та його потенційні наслідки; сформувати здатність до оцінки впливу процесів техногенезу на природні та природно-антропогенні комплекси; сформувати здатність обґрунтовувати та розробляти заходи, спрямовані на реалізацію екологічної політики для попередження, збереження та відтворення природних та природно-антропогенних комплексів; сформувати здатність використовувати найкращі світові практики реалізованої екологічної політики та системи екологічного менеджменту; сформувати здатність до використання сучасних інформаційних ресурсів та баз даних для прийняття управлінських рішень в межах реалізації екологічної політики та екологічного менеджменту.

1.3. Кількість кредитів – 3.

1.4. Загальна кількість годин – 90 год.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	2-й
Семестр	
3-й	3-й
Лекції	
14 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота, у тому числі	
60 год.	82 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми підготовки за третім (освітньо-науковим рівнем) зі спеціальності 103 Науки про Землю здобувачі освіти мають набути такі результати навчання.

1. Демонструвати концептуальні та методологічні знання в науках про Землю та у галузі екологічної політики та екологічного менеджменту, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з політики та менеджменту в охороні довкілля в т.ч. при прийнятті управлінських рішень в галузі охорони довкілля. (PH01)

2. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефхівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми екологічної політики та екологічного менеджменту державною та іноземними мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних вітчизняних і міжнародних наукових виданнях та оцінювати прикладні рішення в системі екологічного менеджменту з точки зору наукових положень наук про Землю. (PH02)

3. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень, математичного, картографічного та комп'ютерного моделювання, а також літературні дані, кондиційні інформаційні джерела для прийняття обґрунтованих рішень. (PH03)

4. Планувати та виконувати прикладні та/або теоретичні дослідження в предметних галузях наук про Землю та дотичних міждисциплінарних напрямків, критично аналізувати результати власних наукових та/або прикладних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань та кращого досвіду з політики та менеджменту в охороні довкілля. (PH04)

5. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору та обробки даних, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та/або складної структури, спеціалізовані бази даних та геоінформаційні системи. (PH05)

6. Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, проекти екологічної політики і практичні рекомендації зі збереження довкілля, які уможливають

переоцінку існуючого та створення нового цілісного знання для розв'язання значущих наукових та науково-прикладних задач у науках про Землю і суміжних з ними галузях знань, з дотриманням норм академічної етики і врахуванням соціальних, екологічних, економічних та правових аспектів; демонструвати навички оцінювання непередбачуваних екологічних проблем і обдуманого вибору шляхів їх вирішення. (PH06)

7. Розуміти загальні принципи і методи природничих наук, методологію наукових досліджень, методологію екологічного менеджменту і застосовувати їх у власних дослідженнях у вибраній предметній галузі наук про Землю. (PH08)

8. Знати, розуміти й уміти практично застосовувати у власних дослідженнях властивості та особливості формування, розвитку і функціонування природних та суспільних геосистем, механізми взаємозв'язків у системі «природа – населення – господарство»; основні принципи географічного, системного, синергетичного, інформаційного, історичного підходів до вирішення конкретних завдань у галузі наук про Землю. (PH09)

9. Володіти методами і методиками просторового, системного, статистичного аналізу, моделювання і прогнозування у галузі наук про Землю, сучасними інформаційними технологіями та програмними засобами, методами та прийомами картографічного та ГІС-аналізу у галузі наук про Землю. (PH10)

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Наукові основи екологічної політики та екологічного менеджменту.

Лекція 1 (вступна).

Тема 1. Теорія управління в екологічній політиці та екологічному менеджменті.

Наукові передумови розробки стратегічних документів в охороні довкілля. Політика, вимоги та рекомендації ЄС щодо стратегій розробки та реалізації екологічної політики. Стан та перспективи розвитку екологічного менеджменту в Україні. Інтеграція екологічних аспектів у різні види діяльності суб'єктів господарювання за допомогою державних екологічних стандартів. Системи екологічного управління. Принципи екологічної політики та наукові основи їх розробки.

Лекція 2 (інформаційна).

Тема 2. Розробка екологічної політики та екологічного менеджменту на об'єктах та для територій.

Основна екологічна політика. Строкові плани управління довкіллям. Система екологічного менеджменту. Корпоративний екологічний менеджмент. Предмет, мета та завдання корпоративного екологічного менеджменту. Принципи та моделі корпоративного екологічного менеджменту. Розробка місії підприємства, цілей та стратегії екологічного менеджменту. Аналіз внутрішнього потенціалу підприємства та зовнішньої середовища підприємства. Використання для аналізу методів: SWOT-аналіз, метод 7S, метод «екологічний ланцюжок цінностей».

Екологічні стратегії підприємства: активна та пасивна. Їх порівняльна характеристика. Базисні екологічні стратегії підприємства: стратегія достатності, стратегія екоефективності, стратегія чистого виробництва, стратегія циркулярності, стратегія кооперування. Поширена модель конкурентних стратегій фірми Портера. Етапи формування системи екологічного менеджменту на підприємстві.

Форми інтеграції екологічних аспектів в організацію підприємства. Потенційні переваги від впровадження системи корпоративного екологічного менеджменту. Аналіз використання та перспективи розвитку систем екологічного менеджменту на підприємствах.

Лекція 3 (інформаційна).

Тема 3. Передумови впровадження екологічної політики підприємства та регіону.

Відображення системи екологічного менеджменту в міжнародних та національних стандартах. Підгрунття та особливості розвитку міжнародних стандартів екологічного менеджменту EMAS та ISO 14000. Структура стандартів ISO 14000. Основні вимоги, які пред'являє до організації система стандартів ISO 14000. Необхідність впровадження стандартів ISO 14000 на підприємствах України. Основні проблеми, пов'язані з прийняттям стандартів ISO 14000. Національний стандарт України «Системи екологічного керування» ДСТУ ISO 14001:2006 (Вимоги та настанови щодо застосування ISO 14001).

Екологічна орієнтація управління логістикою та виробництвом. Сутність виробничого менеджменту та менеджменту логістики, їх особливості на екологічно орієнтованих підприємствах. Основні завдання логістики: обґрунтування структури логістичних одиниць та їх форм; кооперація фірм при реалізації логістичних процесів; вибір раціональної конфігурації логістичних одиниць.

Екологічно орієнтований інвестиційний менеджмент. Підходи до інвестиційного планування з урахуванням екологічних цілей. Методи вибору інвестиційних проектів. Основні показники ефективності інвестиційних проектів. Дисконтування майбутніх витрат та вигод. Норма дисконту. Вибір екологічно безпечної промислової технології за допомогою моделі Дінкельбаха. Концепція повної економічної цінності природного блага. Умовно-опитувальний метод визначення цінності природних благ.

Екологічна орієнтація персонального та фінансового менеджменту.

Роль управління персоналом у досягненні екологічних цілей. Визначення потреб в екологічно підготовлених кадрах, підбір кадрів та їх розміщення, підвищення кваліфікації відповідно до стандартів ISO 14000, перепідготовка. Оцінка діяльності працівників підприємства. Методи природоохоронної мотивації персоналу. Фінансові інструменти підтримки природоохоронних заходів. Оперативний та фінансовий лізинг. Кредитування інвестиційних проектів з урахуванням екологічних сторін.

Розділ 2. Прикладні питання екологічної політики та екологічного менеджменту.

Лекція 4 (інформаційна).

Тема 4. Основні інструменти екологічного менеджменту.

Екологічний маркетинг. Етапи розвитку маркетингу. Цілі, стратегії та інструменти «зеленого» маркетингу. Формування екологічно усвідомлених потреб. Просування екологічно чистої продукції. Система маркетингових комунікацій. Різновиди цінової політики підприємства, що випускає екологічно чисту продукцію. Сучасні інструменти та форми еко-маркетингу.

Екологічний аудит. Досвід реалізації екологічного аудиту. Міжнародні стандарти серії ISO 14000 та принципи міжнародного екологічного аудиту. Стан забезпечення екологічного аудиту в Україні законодавчою та нормативно-правовою базою.

Екологічний аудит: мета та основні функції, об'єкти та суб'єкти, підстави та етапи. Види екологічного аудиту. Етап підготовчих робіт та планування процесу екологічного аудиту: порядок укладання договору про екологічний аудит, розробка плану проведення екологічного аудиту. Етап проведення екологічного аудиту на об'єкті: проведення вступної наради, збирання доказів екологічного аудиту. Заключний етап: аналіз та оцінка даних, розробка рекомендацій. Екологічний облік на підприємстві, як джерело інформації про природоохоронну діяльність. Правове регулювання інформаційного забезпечення екологічного аудиту.

Лекція 5 (інформаційна).

Тема 5. Екологічні інформаційні системи підприємства.

Екологічний менеджмент та інформаційна система підприємства. Екологічні баланси як елемент інформаційної системи підприємства. Поняття індикаторів екологічних результатів діяльності підприємства. Індикатори екологічних результатів діяльності підприємства в стандартних системах EMAS та ISO 14000.

Оцінка екологічного життєвого циклу продукції. Екологічний контролінг. Оцінка екологічного життєвого циклу продукції: мета, функції, місце. Проблеми, обмеження та перспективи використання оцінки екологічного життєвого циклу продукції.

Еко-контролінг як концепція забезпечення та використання релевантної для охорони довкілля інформації.

Лекція 6 (інформаційна).

Тема 6. Розробка та прийняття екологічної політики та запровадження системи екологічного менеджменту: правила, регламенти, технології.

Екологічна політика як стратегічний документ менеджменту та інвестиційної політики. Керівні принципи екологічного контролю та стійкості. Цілі та принципи бізнесу для управління екологічними наслідками та екологічні аспекти діяльності. Переваги екологічної політики. Вибір формату для екологічної політики. Створення контенту для екологічної політики. Контрольний список як ефективна практика складання екологічної політики. Принципи оновлення та розширення сфери екологічної політики.

Корпоративна соціальна відповідальність та сталий розвиток. Залучення працівників та інших зацікавлених сторін до сталого розвитку.

Оцінка витрат на дотримання екологічних норм. Врахування неточкових джерел забруднення. Дилема колективних дій за реалізації екологічної політики.

Рівні формування екологічного менеджменту на підприємстві (моделі): ПРО, МАРК, МЕН, СОЕ. Особливості інтегрованої моделі екологічного менеджменту

Лекція 7 (підсумкова).

Тема 7. Найкращі практики створення та впровадження екологічної політики та систем екологічного менеджменту у ЄС та в Україні.

Перехід від інтерфейсного підходу, проектування та впровадження регуляторних систем до фонового фокусу екологічних стратегічних документів.

Досвід ЄС та його застосування в Україні. Концепція, оцінка, комунікація з особами, що приймають рішення, та з широкою громадськістю. Участь громадськості у прийнятті рішень щодо екологічного планування. Інформаційна підтримка, інформаційні стратегії та інструменти, що використовуються в ЄС. Адаптивні варіанти екологічних політик та систем екологічного менеджменту для України.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Наукові основи екологічної політики та екологічного менеджменту.												
Тема 1. Теорія управління в екологічній політиці та екологічному менеджменті.	7	2				5	9	1				8
Тема 2. Розробка екологічної політики	14	2	2			10	13		1			12

та екологічного менеджменту на об'єктах та для територій.											
Тема 3. Передумови впровадження екологічної політики підприємства та регіону.	14	2	2			10	15	1			14
Разом за розділом 1	35	6	4			25	37	1	2		34
Розділ 2. Прикладні питання екологічної політики та екологічного менеджменту.											
Тема 4. Основні інструменти екологічного менеджменту.	13	2	6			5	9	1			8
Тема 5. Екологічні інформаційні системи підприємства.	12	2				10	12				12
Тема 6. Розробка та прийняття екологічної політики та запровадження системи екологічного менеджменту: правила, регламенти, технології.	18	2	6			10	16	1	1		14
Тема 7. Найкращі практики створення та впровадження екологічної політики та систем екологічного менеджменту у ЄС та в Україні.	12	2				10	16	1	1		14
Разом за розділом 2	55	8	12			35	53	3	2		48
<i>І. Усього годин</i>	90	14	16			60	90	4	4		82

4. Теми практичних та семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Створення опитувальника з Основних вимог стандартів ISO 14000 щодо впровадження системи екологічного менеджменту на підприємстві. Національний стандарт України «Системи екологічного керування» ДСТУ ISO 14001:2006	2
2	Аналіз передумов розробки екологічної політики та системи екологічного менеджменту підприємства з використанням	2

	SWOT-аналізу	
3	Розробка основних складових системи корпоративного екологічного менеджменту: місії, аналізу внутрішньої та зовнішньої середовища підприємства, стратегічних цілей та стратегій підприємства (презентація результатів та захист)	6
4	Розробка екологічної політики підприємства або території (презентація результатів та захист)	6
		16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи (опрацювання навчального матеріалу)	Кількість годин, денна форма	Кількість годин, заочна форма
1	Охарактеризувати стимули впровадження екологічного менеджменту в Україні та за кордоном.	2	4
2	Розглянути основні характерні риси стандартів ISO 14 000.	2	2
3	Проаналізувати основні вимоги пред'являє до організації ISO 14000?	2	4
4	Проаналізувати яким чином стандарти ISO 14 000 можуть забезпечити зменшення негативних впливів на НС на організаційному, національному та міжнародному рівнях?	4	6
5	Проаналізувати впровадження стандартів ISO 14000 на підприємстві називають відкритим циклом.	2	4
6	Розглянути яку роль відіграє стандарт ДСТУ ISO 14001:2006 та його відмінності від ISO 14000.	4	4
7	Опанувати принцип стейк-холдерів. Які групи стейк-холдерів запропоновані та їх вимоги до підприємства?	4	4
8	Розглянути сутність корпоративного екологічного менеджменту. Предмет, мета, принципи	2	4
9	Проаналізувати які моделі екологічного менеджменту можна сформулювати на підприємстві в залежності від питань, що є в центрі уваги в процесі управління?	4	6
10	Проаналізувати яке місце займає стратегічний екологічний менеджмент відносно загальної системи екологічного менеджменту на підприємстві? Сутність стратегічного екологічного менеджменту.	4	6
11	Проаналізувати сутність методу «екологічний ланцюжок цінностей».	2	2
12	Розглянути сутність принципу циркулярності та кооперації. Види кооперації між підприємствами.	4	4
13	Розглянути параметри, що використовують для оцінки сильних та слабких сторін підприємства.	4	4
14	Опанувати питання про систему екологічного менеджменту та його етапи.	2	4
15	Проаналізувати стратегію достатності, чистого виробництва, екологічної ефективності.	4	6
16	Проаналізувати вигоди та недоліки матричної організації	4	4

	системи екологічного менеджменту на підприємстві.		
17	Проаналізувати вигоди є від впровадження екологічної політики та системи екологічного менеджменту на підприємстві.	4	6
18	Проаналізувати стратегії циркулярності, кооперування.	2	2
19	Опанувати питання про інвестиційні аспекти екологічної політики.	2	2
20	Розглянути кращі практики впровадження екологічної політики в світі та Україні.	2	4
	Разом	60	82

Питання для перевірки виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля» здобувачів освіти за третім (освітньо-науковим рівнем) спеціальності 103 Науки про Землю включено до поточних контрольних робіт, практичних робіт та до підсумкового тесту.

6. Індивідуальні завдання

Навчальним планом для здобувачів здобувачів освіти за третім (освітньо-науковим рівнем) спеціальності 103 Науки про Землю не передбачено обов'язкове виконання індивідуальних завдань для навчальної дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля».

7. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля» використовують такі методи навчання:

I. Інформаційно-презентативні:

- 1) усні: лекція, міні-лекція, розповідь, пояснення;
- 2) письмові: конспект, план, тези, цитати, графіки, схеми;
- 3) наочно-усні: демонстрація, слайди, відео.

II. Алгоритмічно-дійові:

- 1) діалогічні: бесіда, дискусія, консультація, семінари, питання-відповіді;
- 2) предметно-групові: питання, ситуаційні завдання;
- 3) групові: робота в малих групах, мозковий штурм, рольові ігри, круглі столи.

III. Самостійно-пошукові:

- 1) індивідуальна робота з базами даних;
- 2) самостійна робота: питання, ситуаційні завдання.

8. Методи контролю

У межах навчальної дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля» використовуються такі види контролю результатів навчання: поточний протягом семестру, 2 поточні контрольні роботи (за підсумками опанування розділів робочої програми навчальної дисципліни) та підсумковий семестровий контроль (залік).

Реалізуються ці види контролю за допомогою методів комп'ютерного тестування, практичних робіт та бліц-опитування під час лекцій.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота										Підсумковий семестровий контроль (залік)	Сума
Розділ 1 (8 балів)			Розділ 2 (8 балів)				Контрольні роботи (14 балів)		Практичні роботи (32 бал)	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	KP1	KP2	ПР (1*26)		
2	2	2	2	2	2	2	7	7	32	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Кожний розділ контролюється у трьох формах: бліц-опитування (письмова та /або усна форма), поточні контрольні роботи (письмова форма) та практичні роботи.

Кількість балів поточного контролю з теоретичної підготовки враховує різну вагу форм контролю і розраховується за формулою:

$$O = T + K + P$$

де T - кількість балів, отриманих на бліц-опитуваннях під час лекційних та практичних занять (максимум 14 балів),

K - кількість балів, отриманих після написання контрольних робіт (максимум 14 балів),

P- кількість балів, отриманих після написання практичних робіт (максимум 32 бали).

Підсумкова оцінка (максимум 100 балів) складається з оцінки за поточний контроль, яка становить 60 балів (максимум) та оцінки за підсумковий семестровий контроль (екзамен), яка становить 40 балів (максимум).

Мінімальна кількість балів, які повинен набрати здобувач під час поточного контролю на всіх видах аудиторних занять протягом семестру – 30 балів, при цьому допуск до підсумкового семестрового контролю регламентується наступними умовами.

Умови допуску до підсумкового семестрового контролю:

1. Всі контрольні роботи написані на позитивну оцінку, тобто набрано більш, ніж 50% загальної суми балів кожної контрольної роботи (3,5 бала і більше).
2. На бліц-опитуваннях набрано більш, ніж 50% загальної суми балів (7 балів і більше).
3. Всі практичні роботи виконані та оцінені позитивно (більше 50% загальної суми балів за кожну роботу (1,5 бала і більше)).

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

Знання здобувачів освіти за третім (освітньо-науковим рівнем) спеціальності 103 Науки про Землю оцінюються як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

- **"зараховано"** – здобувач добре засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;
- **"не зараховано"** – здобувач не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані.

10. Рекомендована література

Основна література

1. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. No 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
2. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – К.: Знання, 2006. – 366 с.
3. Купалова Г., Нойманн В., Гончаренко Н., Гацька Л. Стратегія «зеленого» розвитку підприємства: навч. посібник; Київ: Компрінт, 2014. - 286 с.
4. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент: Підручник. – К.: Каравела, 2008. – 480 с.
5. Кожушко Л.Ф. Екологічний менеджмент: підручник для вузів. – К.: Академія, 2007. – Панас Р.М. Грунтознавство : навчальний посібник : / Панас Р. М. - Львів : Новий Світ, 2006 . - 371 с. (31 екз. в ЦНБ)
6. Лоева І. Д., Тимошук М. О., Грудев П. Х. Екологічний контроль: конспект лекцій. Одеса: ОДЕКУ, 2018. 85 с. URL:<http://eprints.library.odeku.edu.ua/416>
7. Сокур М. І., Шмандій В. М., Бабець Є. К. та ін. Екологічна безпека та економіка: моногр. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2020. 240 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/44950/1/Book_2020_Sokur_Ekologichna_bezpeka.pdf

Допоміжна література

1. Perman R., Ma Y., Common M., Maddison D., McGilvray J. (2011). Natural Resource and Environmental Economics, 4th Edition.
2. Stern, N. (2007). "The economics of climate change. The Stern Review", Cambridge University Press.
3. Ostrom, E. (2010). A Multi-Scale Approach to Coping with Climate Change and Other Collective Action Problems, Solutions Journal 1(2): 27-36.
4. Hagedorn, K. (2008). Particular Requirement for Institutional Analysis in Nature-related Sectors. European Review of Agricultural Economics 35 (3): 357-384.
5. Cornell, S., Berkhout F., Tuinstra, W. et al. including Otto, I.M. (2013). Opening up Knowledge Systems for Better Responses to Global Environmental Change. Environmental Science and Policy, 28: 60-70.
6. McEvoy D., Matczak, P. Otto (Banaszak), I., Chorynski, A. (2010). Framing Adaptation to Climate Related Extreme Events. Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change, 15(7): 779-795.
7. WBGU German Advisory Council on Global Change (2011). World in Transition – A Social Contract for Sustainability (Pages: 176-188).
8. Moriarty, P. and Honnery, D. (2011). Rise and fall of the carbon civilisation: resolving global environmental and resource problems. London, Dordrecht, Heidelberg, New York: Springer-Verlag.
9. Bhattacharya, S. C. (2011). Energy Economics: Concepts, Issues, Markets and Governance. Springer.
10. Klingensfeld, D. (2012). The Role of Carbon Markets. Online tutorial for the Virtual Academy for Sustainability at the University of Bremen, https://www.youtube.com/watch?v=qVuuSkuyf6I&feature=youtu_gdata
11. World Bank (2012). Turn Down the Heat. Why a 4°C Warmer World Must be Avoided, <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/11/17097815/turn-down-heat-4%C2%B0c-warmer-world-must-avoided>
12. Climate Analytics, Ecofys, NewClimate Institute, PIK (2015). Climate Action Tracker, <http://climateactiontracker.org>

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля». – 2020. Режим доступу: <https://drive.google.com/drive/folders/1LhTgVbIADpqVGoMVBbBCDobtrcH4Mh-a>
2. Питання самостійної роботи та підготовки до контрольних робіт з навчальної дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля». – 2020. Режим доступу: <https://drive.google.com/drive/folders/1LhTgVbIADpqVGoMVBbBCDobtrcH4Mh-a>
3. Методичні вказівки до практичних робіт з навчальної дисципліни «Політика та менеджмент в охороні довкілля». – 2020. Режим доступу: <https://drive.google.com/drive/folders/1LhTgVbIADpqVGoMVBbBCDobtrcH4Mh-a>
4. Додаткові матеріали до дисципліни. Режим доступу: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/>
5. Додаткові матеріали до дисципліни. Режим доступу: <http://data.worldbank.org/topic/environment?view=chart>
6. Додаткові матеріали до дисципліни. Режим доступу: <http://crops.confex.com>
7. Додаткові матеріали до дисципліни. Режим доступу: <http://www.twirpx.com/library/>
8. Додаткові матеріали до дисципліни. Режим доступу: <https://www.infoentrepreneurs.org/en/guides/how-to-write-an-environmental-policy/>

9. Додаткові матеріали до дисципліни. Режим доступу:

<https://www.niehs.nih.gov/about/stewardship/environmental-policy/index.cfm>

10. Додаткові матеріали до дисципліни. Режим доступу:

<https://environmentalpolicyandlaw.com/>